

AZ ÁLLAMELMÉLET KLASSZIKUS KÉRDÉSEI

ALTERNATÍV TÁRGY – SZEMINÁRIUM

SZE Állam- és Jogtudományi Kar
Jogelméleti Tanszék

A *szeminárium* a tudományegyetemi képzés jellegzetes oktatási formája, amit kb. 100-120 éve vezettek be a magyar felsőoktatásban. Célja – egyebek mellett – a tananyagban felvetődő elméleti kérdések **alkotó jellegű, önálló munkán és szabad vélemény-formáláson** alapuló megtárgyalása. A szeminárium nem *Übung* (gyakorlat), nem *drill* (valaminek a begyakoroltatása), és nem is gyakorlati képességek (*skills*) kialakítása. Az oktatás e formája továbbá nem üldögélés a hátsó sorokban és nem lányregények olvasgatása a pad alatt. Jelen szeminárium célja a tantárgyhoz tartozó témák tudományos igényű megbeszélése, s ezáltal **a hallgató szellemének pallérozása**. Ez feltételezi a résztvevők aktivitását. Az órák ún. hallgatói nagyreferátumokra épülnek, melyek alapján az alább felsorolt témák közül néhányat beszéljünk meg, kötetlen módon. A nagyreferátum a hallgató önálló előadása (kb. 30-35 percben) egyéni érdeklődés alapján vállalt témában.

VÁLASZTHATÓ TÉMÁK A REFERÁTUMOKHOZ & FELDOLGOZANDÓ SZAKIRODALOM

Az órán megtárgyalt témák sorrendje nem feltétlenül követi a vállalható referátumok alábbi sorrendjét.

ELMÉLETTÖRTÉNETI TÉMÁK

1. Eszmény és valóság az államról való gondolkodásban: Platón és Arisztotelész

1. referátum: Platón: *Az állam*. I. és II. könyv. Bármely kiadás; ld. pl. *Platón összes művei*. Bp. Európa, 1984. II. kötet. – Taylor, A. E.: *Platón*. Bp. Osiris, 1997. (megf. részek).
2. referátum: Arisztotelész: *Politika*. II-III. könyv. Bármely kiadás; ld. pl. Bp. Gondolat, 1969. – Arisztotelész: *Nikomakhoszi etika*. V. könyv. Bármely kiadás; ld. pl. Bp. Magyar Helikon, 1987 – Arisztotelész: *Az athéni állam*. Bármely kiadás; ld. pl. Bp. Akadémiai Kiadó, 1954; részletei: *Államéletrajzok*. Bp. Osiris, 1994 – Sir David Ross: *Arisztotelész*. Bp. Osiris, 1996. (megf. részek).

2. Realizmus és utópizmus az államról való gondolkodásban: Machiavelli és Morus

3. referátum: N. Machiavelli: *A fejedelem & Beszélgetések Titus Livius első tíz könyvéről*. Bármely kiadás; ld. pl. *Machiavelli művei*. Bp. Európa, 1978., Bp. Franklin, 1906, Bp. 1939, ²1944. – Macaulay, Th. B.: *Machiavelli*. Bp. Kossuth, 1991, más kiadások: Bp. Franklin, 1875, 1917, 1918. – Paczolay Péter: *Államelmélet I. (Machiavelliről)* Bp. Korona, 1998. (megf. részek).
4. referátum: Morus Tamás: *Utópia*. Bármely kiadás; ld. pl. Bp. Európa, 1989. Bp. Franklin, 1910, 1943, 1949, Officina 1941, 1942. – T. Campanella: *A Napváros*. Bármely kiadás; ld. pl. Bp. Gondolat, 1959, Bukarest, Kriterion, 1970, Bp. Phönix, 1942. – Ludassy Mária: *Az ész államáig és tovább*. XVIII. századi francia utópisták. Bp. Magvető, 1979 – Láncki András: *Az utópia mint hagyomány*. Attraktor, 2005. (megf. részek).

3. A társadalmi szerződés elmélete – Hobbes és Locke

5. referátum: Thomas Hobbes: *Leviatán*. Bármely kiadás; ld. pl. Bp. Magyar Helikon, 1970. (az egyházi államról szóló részek kivételével); John Locke: *Értekezés a polgári kormányzatról*. VII-IX., XIII. és XV. fejezetek. Bármely kiadás; ld. pl. Bp. Gondolat, 1986. 92-129., 145-153. és 161-164. o.

4. Racionalizmus a politikában – Rousseau és Hume

6. referátum: Jean-Jacques Rousseau: *A társadalmi szerződés vagy az államjog alapelvei*. Bármely kiadás; ld. pl. Rousseau *Értekezések és filozófiai levelek*. Bp. Magyar Helikon, 1978. – David Hume: *A kormányzat alapelveiről, A kormányzat eredetéről és A pártokról általában*, című esszéi; megjelentek: *Hume összes esszéi*. Bp. Atlantisz, 1992. I. kötet, 42-51 és 63-71. o. A társadalmi szerződés legitimitáció-elmélete: szabadság és akarat Hume-nál és Rousseau-nál témakörhöz: Boros János: *Filozófia! – Arisztotelésztől Kantig*. Iskolakultúra, Veszprém, 2009; Heller Ágnes: *Életképes-e a modernitás?* Latin Betűk, 1997; John A. Simmons: *Moral Principles and Political Obligation*. 3. fejezet, 57-74.

A XIX-XX. SZÁZAD „URALKODÓ ESZMÉIVEL” ÖSSZEFÜGGŐ TÉMÁK

5. A liberalizmus és a liberális állam

7. referátum: John Stuart Mill: *A szabadságról*. Bármely kiadás; ld. pl. Bp. Magyar Helikon, 1980. – Friedrich Hayek: 'Miért nem vagyok konzervatív?', megj.: 2000 [Kétezer], 2 (1990) 2. [Február] 33-48. o., és *Az angolszász liberalizmus klasszikusai*. Szerk.: Ludassy Mária. Bp. Atlantisz Kiadó, 1991. II. kötet, 149-171. oldal – Constant, H. B. *A régiek és a modernek szabadsága* [és más írások: *Politikai alapelvek*. A hódító szellem és a bitorlás az európai civilizáció tükrében, stb.]. Bp. Atlantisz, 1997.

6. A szocializmus és a szocialista-kommunista állam

8. referátum: Karl Marx: *A zsidókérdéshez* (1843) [*Marx és Engels művei* [MEM] Bp. Kossuth, 1957-től. 1. kötet], *A hegeli államjog kritikája* (1843). [MEM 1. 203-218.], *Bevezetés a hegeli jogfilozófia kritikájához* (1843). [MEM 1. 378-391.] – Karl Marx - Friedrich Engels: *A Kommunista Párt kiáltványa* (1849). MEM 9.

9. referátum: Bernstein, Eduard: *A szocializmus előfeltételei és szociáldemokrácia feladatai*. Bp. Kossuth, 1971; *Mi a szocializmus?* Bp. Népszava, 1922. – Lenin, V. I.: *Állam és forradalom*. Bp. Kossuth, 1981. – Kautzky, K.: *A demokráciától az állami rabszolgaságig*. Bp. Népszava, 1922. – Bakunyin, M. A.: *Államiság és anarchia*. Bp. Európa, 1983.

7. Konzervativizmus és a konzervatív állameszmény

10. referátum: Edmund Burke: *Töprengések a francia forradalomról*. Bp. Atlantisz, 1990. Részletek: 145-150., 168-169., 184-191., 219-222. és 268-274. oldalak. – Roger Scruton: *Mi a konzervativizmus?*, megj.: Scruton: *Mi a konzervativizmus?* Bp. Osiris, 1995. 11-42. oldal. – Robert Nisbet: *Konzervativizmus: álom és valóság* (Pécs, Tanulmány Kiadó, 1996) 51-71. oldal – Mannheim, Karl: *A konzervativizmus*. Bp. Cserépfalvi, 1994.

8. Nacionalizmus és a nemzetállam.

11. referátum: *Eszmék a politikában: a nacionalizmus*. Szerk.: Bretter Zoltán - Deák Ágnes. Pécs, Tanulmány, 1995. Részletek. – Bretter Zoltán: *Mi a nemzet?* J. S. Mill és Lord Acton a nemzeti elvről. = *Magyar Tudomány*. 1996/7. sz. 849-861. – Ádám Péter: *Mi a nemzet?* Renan nemzetfelfogása. = *Magyar Tudomány*. 1996/6. 692-701. – Ádám Péter: *Még egyszer a renani nemzetfelfogásról*. = *Holmi*. 1995/5. 678-686. – Péter László: "Állam", "nemzet", "nemzeti kisebbség": Három szó használata. = *Holmi*. 1997/10, 1449-1458. Kelemen János: *Mi a nemzet?* Herder historicista nemzetfogalma. = *Magyar Tudomány*. 1996/4, 486-493. –

12. referátum: Joó Tibor: *A magyar nemzeteszmé*. Bp. 1939. – Raz, Joseph: *Multikulturalizmus – liberális szempontból*. = *Café Babel*, 1996/21, 77-88, és *Multikulturalizmus*. Bp. Osiris, 1997, 173-189. – Fleischmidt Margit: *Multikulturalizmus*. = *Multikulturalizmus*. Szerk.: Fleischmidt Margit. Bp. Osiris, 1997, 7-28.

9. A totális állam és elméletei & Hannah Arendt elmélete

13. referátum: Hannah Arendt: *A totalitarizmus eredete*. Bp. 1992. kül. 425-486. o. Hannah Arendt: *Múlt és jövő között*. Nyolc gyakorlat a politikai gondolkodás terén. Bp. Osiris – Readers International, 1995. (két, a hallgató által választott írás; az egyik javasolt: *Az oktatás válsága*) – Hannah Arendt: *Eichmann Jeruzsálemben*. Bp. Osiris, 2000 (általános áttekintés). Ajánlott: Olay Csaba: *Hannah Arendt politikai egzisztencializmusa*. Bp. L'Harmattan – MFT 2008. (részletek).

10. A jóléti állam elméletei

14. referátum: Gosta Espig-Andersen: *Mi a jóléti állam?* = megj.: *A jóléti állam*. Szerk.: Ferge Zs. - Lévai K. Bp. ELTE – T-Twins, 1991. és *Államtan*. Szerk. Takács Péter. Bp. Szent István Társulat, 2003. – R. Segelman – D. Marsland: *A bölcsőtől a sírig*. Asa Briggs: *A jóléti állam történeti perspektívában*. Marshall, T. H.: *Az állampolgáriság fejlődése a 19. század végéig*, R. M. Titmuss: *A jólét társadalmi elosztása: reflexiók a méltányosság kérdéséről*. megj.: *A jóléti állam*. Bp. 1991.

15. referátum: Csaba Iván – Tóth István György: *A jóléti állam politikai gazdaságtana*. Bp. Osiris, 1999. Részletek. – Pierson, Christopher: *Az átalakult jóléti államok: a szociáldemokrácia előtt álló kihívás*. = *Az új jobboldal és a jóléti állam*. Bp. 1996. 440-469. – Szamuely László: *A jóléti állam ma*. Bp. Magvető, 1985 – Tomka Béla: *A jóléti állam Európában és Magyarországon*. Bp. Corvina, 2008. Részletek.

VEGYES KORTÁRS TÉMÁK

11. A joguralom és jogállamiság elméletei

16. referátum: A. V. Dicey: *Joguralom [Bevezetés az angol alkotmányba]*. Carl Schmitt: *A törvényhozó állam*. Hermann Heller: *Jogállam vagy diktatúra*. F. Neumann: *Szuverenitás és jogállamiság*. – Ernst Fohrsthoff: *A szociális jogállam lényege és fogalma*. Valamennyi: megjelent: *Joguralom és jogállam*. Szerk.: Takács Péter. Bp. ELTE ÁJK Tempus, 1995. – Györfi Tamás – Jakab András: *Jogállam a magyar alkotmányban. Kommentár*. = *Az Alkotmány kommentárja*. Szerk.: Jakab András. Bp. Századvég, ²2009. 1. kötet.

12. A közép- és kelet-európai államfejlődés sajátosságai

17. referátum: Szűcs Jenő *Vázlat Európa három történeti régiójáról*. Bp. Magvető, 1983. – Bibó István: *A kelet-európai kisállamok nyomorúsága*. megjelent: Bibó: *Válogatott tanulmányok*. Bp. Magvető, 1986. 2. kötet, 185-237. o. – Bibó István: *Eltorzult magyar alkotás, zsákutcás magyar történelem*. megjelent: *Uo.* 569-619. o. – Kosáry Domokos: *Az európai kis államok típusai*. megj.: *A történelem veszedelmei. Írások. Európáról és Magyarországról*. Bp. Magvető, 1987.

13. Szemelvények a magyar államtan történetéből

18. referátum: Eötvös József: *A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az államra*. Bp. Magyar Helikon, 1981. 1. kötet, 31-106. o. (Bevezetés, I. és II. fejezet) – Gángó Gábor: *Eötvös József uralkodó eszméi – Kontextus és kritika*. Bp. Argumentum, 2006. 15-43 o. (Bevezetés), 96-144. o. (Állam és egyén) – Concha Győző: *A konzervatív és a liberális elv*. Bp. Attraktor, 2005. 199-242. o. – Jászi Oszkár: *A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés*. Bp. Gondolat, 1986. 191-281. o. – Bibó István: *Az államhatalmak elválasztása gyakor és most (Akadémiai székfoglaló 1947. jan. 13-án)*

14. A igazságos rend kérdése John Rawls politikai filozófiájában

19. referátum: John Rawls: *Az igazságosság elmélete*. Budapest, Osiris, 1999. [a szerző által megjelölt részek] – John Rawls: *A népek joga. Visszatérés a közös gondolkodás eszméjéhez*. Bp. L'Harmattan Kiadó, 2008. Boros János: *Filozófia! – John Rawls*. Iskolakultúra, Veszprém, 2009; Heller Ágnes: *Életképes-e a modernitás? A boldog élet és a jó élet mai modelljei*; Latin Betűk, 1997.

15. Modern és posztmodern elméletek: a felügyelő hatalom (Michael Foucault elmélete)

20. referátum: Michel Foucault: *Felügyelet és büntetés. A börtön története*. Bp. Gondolat, 1990. – M. Foucault: *Az igazság és az igazságszolgáltatási formák*. Debrecen, Latin Betűk, 1998. – *A modernség politikai-filozófiai dilemmái*. Bp. MTA Szociológiai Kutató Intézet, 1991 – *Tanulmányok: A diskurzus rendje*. = *Holmi*. 1991/7. 869-870. o.; *A hatalom szeme*. = 2000 [Kétezer], 1996/10. *Életben hagyni és halálra ítélni*. = *Világosság*, 1992/ 1. 47. o.

16. Modern és posztmodern elméletek: a feminizmus

21. referátum: *Társadalmi nem, politika és az állam. Feminista társadalomtudományi tanulmányok*. Szerk.: Randall, Vicky és Waylen, Georgina. Bp. Jászöveg, 1998. - G. Waylen, T. Carvel, U. Vogel és K. Nash írásai. - *A feminizmus*. Bármely politika-elméleti kézikönyv vagy tankönyv, a hallgató választása szerint

22. referátum: MacKinnon, Catharine A.: *Úton a feminista jogelmélet felé*. megj.: *Mai angol-amerikai jogelméleti törekvések* Szerk.: Szabadfalvi József, Miskolc, Bíbor, 1996. 127-154. – Ronald Dworkin: *A nők és a pornográfia és Dworkin és MacKinnon: Vita a pornográfáról*. = *Jogállam*. 2 (1994) 1. 72-84. és 85-93. o. *A feminizmus*. Bármely politika-elméleti kézikönyv vagy tankönyv, a hallgató választása szerint

17. Francis Fukuyama „népszerű államtana”

23. referátum: Francis Fukuyama: *A történelem vége és az utolsó ember*. Bp. 1994. Kiss Endre: *A történelem vége öt éves évfordulója (Fukuyama politikaelmélete)*. = *Kiss Endre honlapja* [www.pointernet.pds.hu/kissendre /globalizacio] – Francis Fukuyama: *Államépítés. Kormányzás és világrend a XXI. században*. Bp. Századvég, 2005. Kardos Gábor: *Recenzió Fukuyama könyvéről*. = *Kül-Világ*. 2006 [www.freeweb.hu/kul-vilag], Szalai Zoltán: *Recenzió Fukuyama könyvéről*. = *Korunk* 2005. [www.korunk.org], Trembeczki István: *A történelem gyermekei*. = *Valóság*. 2006. június XLIX. évfolyam 6. szám. – Francis

Fukuyama: *Bizalom. A társadalmi erények és a jólét megteremtése*. Bp. Európa Budapest, 1997. – Francis Fukuyama: *Amerika válaszüton*. Bp. Századvég, 2006.

18. Bio-politika, bio-hatalom, állam

24. referátum: Rácz J.: *Biopolitika*. megj.: Bíró J (szerk.): *Biopolitika. Drogprevenció. Tanulmányok a kábítószer-fogyasztás megelőzéséről*. Nemzeti Drogmegelőzési Intézet. Bp. L'Harmattan – ELTE TTK, 2006. 15-34.o. internet: <http://www.scribd.com/doc/35844920/biopolitika-konyvfejezet-2006> – Heller Á. és Fehér F. A biopolitikáról. *Világosság*. 1993/8-9. valamint: *A modernitás ingája*. T-Twins Kiadó, Bp., 1993., 205-275. o. és Heller Ágnes: *Újabb gondolatok a biopolitikáról*. megj.: Heller Á.: *Életképes-e a modernitás?* Debrecen, Latin Betűk, 1997., 201-220. o. – Kelemen Gábor: A biztonsági társadalom. *Szociológiai Szemle*. 2008/1. internet: <http://www.szociologia.hu/dynamic/0801kelemen.pdf> – Garaczi Imre: *A modern politikai test eredete*. megj.: Garaczi Imre: *Ész és sors*. Veszprém, VHTA Kiadó, 2005.

19. Globalizáció és az állam

25. referátum: Almási Miklós: *Üveggolyók. Az ezredvég globális játszmái*. Bp. Helikon, 1998; Farkas Péter: *A globalizáció és fenyegetései. A világgazdaság és a gazdaságelméletek zavarai*. Bp. Aula, 2002; Földes György - Inotai András (szerk.) *A globalizáció kihívása és Magyarország*. Bp. Napvilág, 2002; Giddens, Anthony: *Elszabadult világ*. Bp. Perfekt, 2000; Szigeti Péter: *Világrendszernézőben. Globális "szabad verseny"*. Bp. Napvilág, 2005; Korten, David C.: *Tőkés társaságok világuralma*. Bp. Kapu, 1996. Ezekből a hallgató választása szerint.

26. referátum: Boda Zsolt: *Globális ökopolitika*. Bp. Helikon, 2004; Ulrich Beck: *Kockázattársadalom. Út egy másik modernitásba*. Bp. Századvég, 2003. - Ulrich Beck: *Mi a globalizáció?* Bp. Belvedere Meridionale, 2005; Martin, Hans-Peter - Harald Schumann: *A Globalizáció csapdája. Támadás a demokrácia és a jólét ellen*. Bp. Perfekt, 1998. Ezekből a hallgató választása szerint.

20. Világrendszerek versengése, „civilizációk” harca és a nagyhatalmak sorsa

27. referátum: Immanuel Wallerstein: *Bevezetés a világrendszer-elméletbe*. Bp. L'Harmattan Kiadó, 2010.; Immanuel Wallerstein: *A modern világgazdasági rendszer kialakulása*. Bp. Gondolat Kiadó, 1983.; – Samuel P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világrend alakulása*. Bp. Európa, 1999. –

28. referátum: Kennedy, Paul: *A nagyhatalmak tündöklése és bukása*. Bp. Akadémiai, 1992. Kennedy, Paul: *A XXI. század küszöbén*. Bp. Napvilág Kiadó 1997.- Immanuel Wallerstein: *Globalizáció vagy az átmenet korszaka? A világrendszer kialakulásának hosszú távú szemlélete = Eszmélet* 1999. 43. – Trembeczki István: *Globális politika és világrendszer-elmélet. = Valóság*. 2006. június. XLIX. évfolyam 6. szám.

Mivel a szemináriumok tematikája sok szempontból elmélettörténeti alapú, valamennyi referátumhoz hozzátartozik (a.) a szóban forgó szerzők életrajza, (b.) korrajz arról a korszakról, amelyben az adott elmélet született (ezeket kérem az önállóan keresett internetes források alapján összeállítani), valamint (c.) az oda tartozó tananyag összefoglalása. Ezeket követi a referált mű ismertetése, majd megbeszélése. A tervek szerint egy órán rendszerint két referátumot beszélünk meg, a fenti lista tehát jóval bővebb, mint az órák száma. A minimális részvétel (a hallgató részéről): 9 alkalom, a tervezett érdemi foglalkozások száma: 14 alkalom. Fontos technikai információ: a referátumot megtartani csak az előzetesen egyeztetett napon lehet; ha ez bármilyen okból (betegség, külföldi egyetemi tanulmányút vagy sítúra az Alpokban) elmarad, annak későbbi pótlására nincs mód.

Győr, 2017. február 1.

Takács Péter